

dr sc. Izudin Tanović
Fakultet za menadžment resursa Univerziteta "Hercegovina" u Mostaru

dr sc. Azer Korjenić
Nastavnički fakultet Univerziteta "Džemal Bijedić" u Mostaru

UDK 17:796

ETIKA U SPORTU

SAŽETAK

Kao diferencirani oblik društvene svijesti, moral je poseban sistem normi, pravila, načela i maksima koje regulišu ponašanje ljudi i njihove međusobne odnose, što znači da se oblikuje i manifestira kroz čovjekovu aktivnost. Norme i vrijednosti su osnova koja određuje vrijednosni sistem preko kojih se uspostavljaju moralna i normativna pravila koja regulišu život u zajednici. Kroz proces socijalizacije formiraju se karakterne osobine ličnosti pomoću kojih se ispoljava individualnost i osobenost. U tom smislu, i etika ponašanja sportista mora biti osnova realnih, objektivnih i valjanih normi ponašanja. U svim elementima, sport predstavlja vrlo pogodno tlo za socijalizaciju ličnosti, a kako će se ona odvijati, prvenstveno zavisi od onih koji vode sportiste i stvaraju klimu u kojoj će se razvijati ličnost. Međutim, uočljivo je da sport na elitnom nivou često degradira moralni karakter sporta koji treba da se ogleda u poticanju vrlina i iskorištavaju ga razne društvene asocijacije, kao što su tržište, biznis, mediji, itd.

Cljučne riječi: sport, etika, etika sporta, moral, socijalizacija

UVOD

Moral je kao diferencirani oblik društvene svijesti poseban sistem normi, pravila, načela i maksima koje regulišu ponašanje ljudi i njihove međusobne odnose.

Norme i vrijednosti su osnova koja određuje vrijednosni sistem preko kojih se uspostavljaju moralna i normativna pravila koja regulišu život u zajednici. Ne postoji društvena zajednica koja nema kodeks moralnih normi i vrijednosti, ali isto tako moralne norme imaju i univerzalno značenje odnosno prihvaćena gledišta na ljudski život i poimanje pravde, nepravde, dobra, zla itd. U ukupnom procesu

izgradnje čovjekovog identiteta i ličnosti presudan je proces socijalizacije kao osnovni generator vrijednosti koje pojedinac usvaja i reproducira na druge.

ETIKA SPORTA I SPORTISTA

Sport kao manifestacija ljudskog duha i stvaralaštva oformio je profinjene sportske aktivnosti koje unapređuju i oplemenjuju ljudsko postojanje i ljudskost, te je zato sport vrlo važna djelatnost koja razvija etičke vrijednosti.

Kroz proces socijalizacije formiraju se karakterne osobine ličnosti pomoću kojih se ispoljava individualnost i osobenost. Ishodište etičkog stava iskazuje se kao stajalište sa koga se procjenjuje ukupni život čovjeka i društvene vrijednosti u svim oblicima ljudske djelatnosti i aktivnosti. U tom smislu i etika ponašanja sportista mora biti osnova realnih, objektivnih i valjanih normi ponašanja. Stajalište humanističke etike je da je dobro istovremeno dobro i za čovjeka i za sportistu i da je loše, loše za čovjeka i za sportistu, što u temelju razotkriva lažne etičke sudove i moralne stavove. Sport u svim elementima predstavlja veoma pogodno tlo za socijalizaciju ličnosti, a kako će se ona odvijati prvenstveno zavisi od onih koji vode sportiste i stvaraju klimu u kojoj će se razvijati njegova ličnost

Sama procjena normi ponašanja u sportu, kao i u životu uopšte, uslovljava ponašanje i postupke, što određuje stepen izgradnje ličnosti. Takvo gledište samo potvrđuje već poznati stav da o sportu možemo govoriti na veoma različite načine sa naglaskom raznih njegovih osobina. Tako npr. govorimo o aspektu stvaralaštva, o oblicima i manifestacijama želje za pobjedom, neki naglašavaju i ističu nasilje koje se događa u sportu, nalazimo ogromne kritike na profesionalni sport (kupovina igrača, crni fondovi itd.), ali nalazimo i mišljenja o etičkim idealima koji se ostvaruju kroz sport. Upravo etički ideali naglašavaju da je sport elementarni dio razvijenih ljudskih potreba i želja i suma ljudskog stvaralaštva sa civilizacijskim osobinama. To znači da etička analiza i pristup otkriva da je sport prije svega neophodna ljudska aktivnost i manifestacija ljudskog duha i stvaralaštva.

Dovoljno je napomenuti da sport potiče takmičarski duh što je nužno za svaku vrstu ljudske aktivnosti i djelovanja. Osim toga potiče se i saradnja kao sistem takmičenja i vježbanja i kao osjećaj partnerstva sa svima koji sudjeluju u sportu. Prihvatanje moralnih normi i vrijednosti odvija se u sportu preko saznanja da je sport prije svega manifestacija duha, ljudskih razumijevanja, vizija i želja. Sport je kultura razvijenog čovjeka u antropološkom smislu što znači da se čovjekov moralni identitet oblikuje i očituje kroz sportsku igru sa jasno uspostavljenim pravilima i moralnim normama. U tom smislu sve sportske igre imaju svoje posebne ciljeve ali su dio općeg ljudskog razvoja i izražavaju civilizacijski domet. Najistaknutija sportska vrijednost i moralna norma koja se razvija kroz etički kodeks koji nije samo dio sporta, nego i ukupnih ljudskih odnosa, a upravo se kroz sport proširila u ostale sfere ljudskog djelovanja je fair play (ravnopravna borba), što znači cilj sporta je razvoj vrlina. Takav oblik

moralnih normi nastao je pod utjecajem osnivača modernih olimpijskih igara Pjer de Kubertena i taj kodeks fair play i danas je temelj sportskog morala i sadrži sljedeća pravila ponašanja:

1. Razvijanje korektnih, drugarskih odnosa među sportskim suparnicima,
2. Poštivanje pravila i sudijskih odluka,
3. Razvijanje aktivizma da bi se oplemenila sportska borba u neposrednim uslovima takmičenja,
4. Usklađivanje ličnih potreba i interesa sa potrebama i interesima ekipe,
5. Njegovanje viših etičkih ciljeva koji u širem životnom kontekstu ne mogu da budu zamijenjeni ili podređeni prolaznim praktičnim ciljevima sportskih rekorda, odnosno višeg plasmana,
6. Razvijanje antikolonijalističkog, antirasističkog i antiimperijalističkog aktivnog stava u širim sportskim kontaktima (Kozarčanin, A, 2005).

Time je stvaralac olimpizma, Pjer de Kuberten, imao u vidu pedagoške, humanističke i etičke ciljeve, ukazujući da timovi moraju postati obrasci i učitelji etike.

Međutim, uočljivo je da sport na elitnom nivou često degradira moralni karakter sporta koji se ogleda u poticanju vrlina i iskorištavaju ga razne društvene ustanove kao što su tržište, biznis, mediji ili politika, a sportiste pretvara i degradira u pione koji su u rukama takve mašinerije. Nije zato nimalo čudno da je u sportu kao i ostalim segmentima društva nastala kriza morala, jer da bi se omogućilo moralno ponašanje u sportu potrebno je ispuniti određene uslove u društvu. Prije svega treba spriječiti perfidne kalkulacije pojedinih grupa koje djeluju preko ekonomskog tržišta i zakona ponude i potražnje, što je prepreka na putu uspješne borbe za moralne odnose u svim segmentima društva pa i u sportu. Neuravnoteženo tržište samo pogoduje perfidnim manipulacijama što sužava prostor za razvoj moralnih normi. Gledajući na sport kroz spektar društvene analize, jasno je da se posljedice društvenih tendencija probijaju i u sport, izazivajući mnoge negativnosti koje nalazimo u profesionalnom vrhunskom sportu sa lošim posljedicama i moralnim greškama u svim sferama življenja. Pa ako se zgražavamo nad raznim finansijskim malverzacijama, nasilju i dopingu u sportu čime se negira i degradira pojam igre, moramo biti svjesni da nemoralne pojave nisu samo sportska stvarnost, i ne možemo svu krivicu za stanje u sportu prebaciti na ljude koji su angažirani u njemu. Sport našeg vremena je fenomen koji je istovremeno produkt društva, njegovo ogledalo, ali i pojava koja izmiče kontroli društva. Zato su zlonamjernici govorili da je na Olimpijadi u Atlanti, 1996. Godine, pobjeda pripala "Coca-Coli" i CNN-u koji tamo imaju sjedište. Sport donosi ekonomsku i društvenu moć kao i društvenu afirmaciju, tako da norme i odnosi u sportu dobijaju šire društveno značenje.

ZAKLJUČAK

Ne postoji društvena zajednica koja nema kodeks moralnih normi i vrijednosti, ali moralne norme imaju i univerzalno značenje, odnosno prihvaćena gledišta na ljudski život i poimanje pravde, nepravde, dobra, zla, itd. U ukupnom procesu izgradnje identiteta i ličnosti presudan je proces socijalizacije kao osnovni generator vrijednosti koje pojedinac usvaja i reproducira na druge.

Gledajući na sport kroz spektar društvene analize, očito je da se posljedice društvenih tendencija i zbivanja reflektiraju i u njemu, izazivajući mnoge negativnosti koje najčešće nalazimo u profesionalnom vrhunskom sportu, sa lošim posljedicama i moralnim greškama u svim sferama življenja. U tom kontekstu, sportski moral je posebna vrijednost i specifična svijest, kao i skup specifičnih normi i pravila ponašanja u procesu takmičenja i sportskog načina življenja.

LITERATURA

- Fočo, S (2011): *Rasprava o etici i moralu*, Sarajevo
- Huizinga, J (1970): *Homo ludens*, Zagreb
- Kozarčanin, A (2005): *Kineziološka sociologija*, Sarajevo
- Tomić, D (1998): *Antropologija sporta*, Beograd
- Tomić, D (1998): *Fenomenologija sporta*, Beograd
- Žile, B (1976): *Povijest sporta*, Zagreb

ETHICS IN SPORT

ABSTRACT

Moral is like a diferencial shape of social consciousness and a special system norms, rules, principles, and maxims which regulate the acting of people and their inter communication which means that it obligates and manifests through human activity. Norm and quality are basic which decides the qualities system above those who correspond in moral and normative rules which regulate life in society. Through process socialization that forms the character attribute of identity through help which expressions are individuality and character. By the way the etics of sport acting has to be the base of realistic objectives and good norms of acting. Sport in its own element represents a real good ground for socialization identity, but how she will expend it all depends from those who are leading the sport team and accomplishing the atmosphere in which its identity will expand. By the way it is realistic that the sports on an elit level often degrades a moral character of sport which looks in a potencial virtue and using all kinds of social institusion like as marketing, buissness and media.

Keywords: *sport, etics, etics of sport, moral and socialization*